

ПЕСЕНТА НА СОЛВЕЙГ ИЛИ БРЕКЗИТ ПО НОРВЕЖКИ

ПРОФ. ИНГРИД ШИКОВА

20 януари 2018г.

Зимата мина и пролетта ще премине,

Цветята ще изсъхнат, снегът ще ги затрупа,

И ти ще се върнеш при мен, сърцето ми говори...

Из „Песента на Солвейг“ от сюитата „Пер Гинт“ на Едуард Григ

чакването се случи – Британският

парламент отхвърли проекта на споразумението за излизане на Обединеното кралство от Европейския съюз. Резултатът от двугодишни преговори в обем от 585 страници се оказа по Шекспир – „напразни усилия на любовта“. Дискусиите бяха дълги – общо над 50 часа, а и много емоционални – в някои моменти емоциите се превръщаха в силен шум и викове, така че се налагаше депутатите да бъдат предупреждавани да запазят

спокойствие. Имаше и подигравателен тон, имаше взаимни обвинения в предателство и критики за некомпетентност, силни епитети и призови да бъде спряна „играта с огъня“.

Резултатите от гласуването са доказателство за една дълбоко разделена страна – това го признаха и някои от депутатите. Оказа се, че само 202 приемат Обединеното кралство да се раздели с Европейския съюз чрез предложеното споразумение. От тях 196 са консерватори, трима са лейбъристи и трима са независими. Всички останали гласуваха против споразумението. Защо всъщност депутати с коренно противоположни виждания за

бъдещето на Обединеното кралство гласуваха по един и същи начин?

Дискусиите показват, че всеки има своите аргументи и причини за отхвърляне на споразумението. Консерваторите не го харесват, защото „това споразумение прави от Обединеното кралство придатък на Европейския съюз“. Лейбъристите са против споразумението, защото според тях е направена огромна политическа грешка, която трябва да бъде поправена с нови избори. Мнозина са против договореностите за предпазен механизъм за Северна Ирландия и границата с Република Ирландия, други се безпокоят от това, че през преходния период Обединеното кралство няма да може да сключва самостоятелни търговски споразумения, трети смятат, че не трябва да се плаща нито пени повече в бюджета на Европейския съюз. Привържениците на оставането в ЕС твърдят, че споразумението е толкова обвързващо, че „не можем да си позволим да не сме около масата“ – тоест, по-добре е Обединеното кралство да участва във вземането на решенията като пълноправен член на ЕС. Докато шотландски депутати твърдяха, че гласуват против споразумението, защото Обединеното кралство трябва да остане в Европейския съюз, привърженици на твърдия Брекзит и излизането без сделка нарекоха споразумението „истински ужас“ и призоваха веднага да се премине към търговия по правилата на Световната търговска организация. Същото е положението в британското общество – докато един музикант свири през сградата на Британския парламент „Одата на радостта“ и се развяват европейски знамена, други крещат „Брекзит означава Брекзит“.

След отхвърлянето на споразумението, все повече "планът Б" за прилагане на т.нар. „норвежки модел“ на отношенията на Норвегия с Европейския съюз попада във фокуса на дискусиите. Според редица изследвания, норвежкия модел би бил най-подходящ за излизането на Обединеното кралство от ЕС, тъй като ще ограничи негативните последици от Брекзит. Нараства убеждението, че нещо подобно на норвежкия модел ще спечели мнозинството от депутатите и ще прекъсне безизходицата в парламента. Идеята набира скорост и поради факта, че ЕС е посочвал норвежкия модел като възможен за отношенията с Обединеното кралство. Главните защитници на норвежкия модел, наричан „Норвегия плюс“, са Ник Боулс – депутат от консервативната партия и лейбъристкия депутат Стефан Кинок. Окуражителен е фактът, че редица депутати от двете основни политически партии подкрепят използването на норвежкото споразумение като временна преходна мярка, докато се изработи окончателен търговски договор с ЕС или като постоянна договореност.

Какво всъщност представлява норвежкия модел?

Норвежкия модел се свързва с две ключови европейски организации: едната е Европейската асоциация за свободна търговия (ЕАСТ), в която членуват четири държави - Норвегия, Исландия, Лихтенщайн, Швейцария, а другата е Европейското икономическо пространство (ЕИП). Споразумението за Европейското икономическо пространство е основата на отношенията между Норвегия и ЕС. То обединява в единния пазар, регулиран от едни и същи основни правила, 28-те държави-членки на ЕС и три държави от ЕАСТ

- Норвегия, Исландия и Лихтенщайн. Чрез споразумението се гарантират четирите свободи на единния пазар, както и недискриминационните правила на конкуренция в ЕИП. Освен в сферата на единния пазар, споразумението за ЕИП обхваща и сътрудничеството в научноизследователска и развойна дейност, образование, социална политика, околна среда, защита на потребителите, туризъм и култура. Трите държави от ЕИП, членки на ЕАСТ, имат право на участие в редица програми и агенции на ЕС.

В споразумението за ЕИП не се включват общата селскостопанска политика и политиката в областта на рибарството (споразумението съдържа разпоредби относно различни аспекти на търговията със селскостопански и рибни продукти), митническият съюз, общата търговска политика, общата външна политика и политиката на сигурност, правосъдие и вътрешни работи (държавите от ЕАСТ обаче са част от Шенгенското пространство), икономическия и паричен съюз.

Чрез споразумението за ЕИП се регулира прилагането на четирите свободи на единния пазар. Принципът на свободно движение на стоки гарантира, че продуктите с произход от държава от ЕИП могат да се движат свободно в рамките на единния пазар. Осигурено е и свободното движение на хора – гражданите на държави от ЕИП имат право да работят във всяка друга държава от това пространство. Свободно пребивават в държавите от ЕИП студентите, пенсионерите, членовете на семействата, които нямат платена заетост. Съгласно споразумението за ЕИП физическите лица и дружествата се ползват със свободата на установяване и правото да предоставят услуги в рамките на ЕИП при

равни условия. Свободното движение на капитали дава възможност за трансгранични инвестиции. Гражданите и компаниите имат право да прехвърлят средства между държавите от ЕИП и да откриват банкови сметки, да инвестират в акции и фондове и да заемат пари в други държави от ЕИП.

Като основен принцип на споразумението за ЕИП е приета хомогенността. Това на практика означава, че се прилагат едни и същи правила и условия на конкуренция за всички икономически оператори в рамките на ЕИП. За да се запази хомогенността, споразумението за ЕИП непрекъснато се актуализира и изменя, за да се гарантира, че законодателството на държавите от ЕАСТ в ЕИП е в съответствие със законодателството на ЕС за единния пазар.

За управление на Споразумението за ЕИП са създадени общи органи - Съвет на ЕИП и Съвместен комитет на ЕИП. Тъй като държавите от ЕАСТ не са членки на ЕС, те конституционно не могат да приемат решения от Европейската комисия или Съда на Европейския съюз. Поради това са създадени отделни органи на ЕАСТ, които съответстват на тези органи на ЕС. Надзорният орган на ЕАСТ играе роля, подобна на ролята на Европейската комисия. Този орган гарантира, че Норвегия, Исландия и Лихтенщайн спазват задълженията си по споразумението за ЕИП и че фирмите в тези страни спазват общите правила на конкуренция. Органът може да разследва евентуални нарушения на разпоредбите на ЕИП. Съществува тясна връзка и сътрудничество между Европейската комисия и Надзорния орган на ЕАСТ. Съдът на ЕАСТ съответства на Съда на Европейския съюз по въпроси, свързани с държавите членки на ЕАСТ, които са част от ЕИП.

Норвегия, Исландия и Лихтенщайн нямат официален достъп до процеса на вземане на решения в ЕС. Те могат да представят коментари и да дадат своя принос по време на подготвителната фаза, когато Комисията изготвя предложения за ново законодателство, което по-късно се включва в споразумението за ЕИП.

Споразумението за Европейското икономическо пространство включва като цел намаляване на социалните и икономическите различия в Европейското икономическо пространство. Поради това Норвегия, Исландия и Лихтенщайн допринасят за европейско сближаване чрез различни финансови механизми. Например, през периода 2014—2020 г. Норвегия подпомага икономическото и социално сближаване в 15 държави членки с годишен принос от 391млн. евро. Норвегия участва в редица програми на ЕС - „Хоризонт 2020“, „Еразъм +“, „Галилео“, „Коперник“. За периода 2014-2020г. средният годишен ангажимент на Норвегия към европейските програми е 447 млн. евро. Страната предоставя около 25 млн. евро годишно на програмата за Европейското териториално сътрудничество INTERREG. Годишната вноска на Норвегия, свързана със сътрудничеството с ЕС в областта на правосъдието и вътрешните работи, включително участието в шенгенското пространство, е около 6 млн. евро. Или общо годишният финансов принос на Норвегия е над 850 млн. евро.

От краткото описание на норвежкия модел става ясно, че той има редица предимства за Обединеното кралство. Участието в Европейското икономическо пространство ще позволи на Обединеното кралство да запази достъп до единния пазар. Това е важно както за осигуряване на

свободното движение на стоки, така и на услугите, които представляват около 80% от икономиката на Обединеното кралство. Освен, че ще запази достъпа на стоки и услуги до единния пазар, страната няма да участва в политиките, които предизвикват критики и противоречия – общата селскостопанска политика и общата политика за рибарството. Ако се следва норвежкия модел, Съдът на Европейския съюз също няма да има юрисдикция над Обединеното кралство, което е важно условие за привържениците на напускането на ЕС.

Но прилагането на този модел поставя и много въпроси. Първият от тях е въпросът за влиянието на страната като част от Европейското икономическо пространство. Обединеното кралство би имало достъп до единния пазар, но ще има много по-малко участие в оформянето на нейните правила, отколкото като член на ЕС. Норвегия не участва официално в процеса на вземане на решения в Брюксел, но е въвела около 75% от правото на ЕС в националното си законодателство. Или както често се казва за норвежкия модел „still pay and no say“ – „продължаваш да плащаш, но нямаш думата“. Друга спорна тема е свързана със Съда - въпреки че Обединеното кралство ще бъде „освободено“ от Съда на ЕС, то ще бъде обвързано със Съда на ЕАСТ. Това едва ли ще се хареса на привържениците на излизането от ЕС.

Но един от най-чувствителните въпроси е свързан със свободното движение на хора. Желанието бъде сложен край на свободното движение на граждани на ЕС беше един от двигателите по време на референдума през 2016г. От членовете на ЕИП, обаче, се изисква да приемат четирите свободи, включително свободното движение на хора. Би ли могло

правителството да убеди тези, които гласуваха за напускане, че въпреки Брекзит, свободно движение на хора ще продължи? Някои привърженици на Брекзит по норвежкия модел посочват като вариант прилагането на член 112 от Споразумението за ЕИП, който позволява на държави, които не са членки на ЕС, да се откажат от четирите свободи, ако са изправени пред сериозен икономически, обществен или екологичен натиск. Например, Лихтенщайн е използвал член 112, за да наложи контрол върху свободното движение на хора, поради опасенията, че една толкова малка държава не би се справила с евентуален по-голям приток на хора. Очевидно е, обаче, че това съображение не може да бъде валидно за Обединеното кралство.

Вероятно най-силният аргумент за прилагането на норвежкия модел е решаването на проблема с ирландската граница. Но всъщност избягването на граница на ирландския остров може да стане на практика, ако Обединеното кралство е в митнически съюз с ЕС. Както беше вече посочено, Норвегия, Исландия и Лихтенщайн не са в митнически съюз с ЕС. Вероятно точно поради тази необходимост от митнически съюз с ЕС, привържениците на Брекзит по норвежки наричат техния модел „Норвегия плюс“. Но не бива да се пропуска и фактът, че митническият съюз ще ограничи възможността Обединеното кралство да сключва самостоятелни търговски споразумения – друга много чувствителна тема.

Има и редица практически въпроси, свързани с прилагането на норвежкия модел. За да бъде част от Европейското икономическо пространство, Обединеното кралство трябва най-напред да стане член на Европейската асоциация за свободна търговия. Да не забравяме, че тази страна беше една от основателките на тази организация и я напусна,

за да стане член на ЕС. Не е ясно дали тя ще поиска временно членство до уреждане на окончателния договор с ЕС или постоянно членство. Според експерти, дори Норвегия, Исландия и Лихтенщайн да се съгласят да предоставят временно членство на Обединеното кралство в ЕАСТ, процесът би могъл да отнеме до дванадесет месеца. Но кандидатурата на Обединеното кралство за влизане в ЕАСТ може да срещне и съпротива от настоящите членове. Една голяма държава би нарушила до известна степен баланса в ЕАСТ. Дори и да стане член на ЕАСТ, следва да се има предвид, че след това всички държави членки на ЕС ще трябва да се съгласят да отворят Европейското икономическо пространство за нов участник.

Има и още една дилема - прилагането на модела „Норвегия плюс“ ще трябва да съдържа и митнически съюз, за да бъде решен проблема с ирландската граница. Страните от ЕАСТ обаче са подписали съвместно търговски споразумения с други държави, които включват определен митнически режим. Повторното присъединяване към ЕАСТ ще позволи на Обединеното кралство да се възползва от 28-те споразумения за свободна търговия с 39 страни и територии извън ЕС, но би направило невъзможно сключването на митнически съюз с ЕС.

Параграф 22 или Кафка – нека читателят да избере. Въпросителните са много. Желанията – твърде разнопосочни. Теорията за перфектния Брекзит, от който само се печели, се оказва само теория. От протеклите дискусии стана ясно, че все още нищо не е ясно. Не е случайно, че реакцията на председателя на Европейския съвет Доналд Туск беше: „Ако една сделка е невъзможна и никой не иска да няма сделка, тогава кой най-накрая ще има смелостта да каже какво е единственото

положително решение?“. А то е казано в „Песента на Солвейг“ – *„И ти ще се върнеш при мен, сърцето ми говори...“* Романтично като Remain.